ԻԲՆ ՀԱՈՒԿԱԼ (մահ. 977-ից հետո)

Աբու լ-Կասիմ Մուհամմադ Իբն Հաուկալը համարվում է աշխարհագրության մեջ ալ-Իսթախրիի գործի շարունակողը, նա ներկայացնում է իր դարաշրջանի այն գործչի կերպարը, որն իր մեջ միախառնում է արկածախնդիր վաճառականին ու գիտնականին:

Իբն Հաուկալը ծնվել է Մծբինում (Նիսիբին), Վերին Միջագետքում (Ջազիրա): Հավանաբար նրա մանկությունն անցել է իր ծննդավայրում:

Նա, որպես վաճառական, սկսում է ճանապարհորդել սկսած 943-ից, դուրս գալով Բաղդադից ու այցելելով բազմաթիվ երկրներ Հնդկաստանից մինչև Ատլանտյան օվկիանոս: Մասնավորապես այցելում է Հյուսիսային Աֆրիկա, Իսպանիա (Անդալուս) և Սահարայի հարավային գոտին (947-951), ապա Եգիպտոս, Հայաստան և Ատրպատական (955), Ջազիրա, Իրաք, Խուզիստան և Ֆարս (961-969), Խորեզմ և Տրանսոքսիանա (969) և վերջապես Սիկիլիա (973), որից հետո արդեն նրա անցած ուղին հայտնի չէ:

Ըստ իր աշխատանքի, նա շատ լավ ծանոթ է հատկապես Իսպանիային (Անդալուս) ու Արևմուտքի երկրներին: 951-ին երկարատև ճանապարհորդությունից վերադառնալով Բաղդադ, Իբն Հաուկալը հանդիպում է իր ավագ ժամանակակից ալ-Իսթախրիին, որը նրան խնդրում է խմբագրել ու ամբողջացնել իր աշխատանքը: Իբն Հաուկալը համաձայնվում է, բայց ի վերջո, որոշում է գրել իր ինքնուրույն աշխատանքը հենվելով իր նախորդի երկի վրա, ավելացնելով իր անձնական տեղեկություններն ու անվանելով այն արդեն ավանդական դարձած՝ «Քիտաբ ալ-Մասալիք ուա լ-Մամալիք» կամ «Սուրատ ալ-Արդ» (Երկրի պատկերը): Այս երկը հավանաբար գրվել է 967-ին և նվիրված է նշանավոր Համդանի ամիր Սայֆ ալ-Դաուլային, իսկ երկրորդ խմբագրությամբ շուրջ 977-ին: Եվ վերջապես աշխատանքի վերջնական տարբերակը ստեղծվել է հավանաբար 988 թվականին:

Դե Դույեն Իբն Հաուկալի բնագիրը հրատարակել էր ըստ Լեյդենի և Օքսֆորդի ձեռագրերի: Առաջին աշխարհամարտից հետո հոլանդացի արաբագետ Յ. Կրամերսը Կոստանդնուպոլսում հայտնաբերեց մի նոր խմբագրություն, որը տարբերվում է նախորդներից: Իր նոր հրատարակության մեջ Կրամերսը Դե Դույեի հրատարակածի վրա ավելացրել է նորահայտ ձեռագրի և Փարիզի ձեռագրի (պարունա-

կում է հավելումներ 1139-1184 թթ.։ Հավելումները քառակուսի փակագծերի մեջ։

Ներկա թարգմանությունը կատարված է հետևյալ հրատարակությունից. Opus Geographicum auctore Ibn Haukal, ed. J. H. Kramers, Bibliotheca Geographorum Arabicorum, v. II, Leiden, 1967.

(R. Blachère et H. Darmaun, Extraits des Principaux Géographes Arabes du Moyen Age, Paris, 1957, p. 135-136, Крачковский, IV, стр. 199. *Ibn Hawkal, A. Miquel, EOI, CD-ROM, (III: 786b)).*

Տե՛ս նաև

- *Opus Geographicum auctore Ibn Haukal, J. H. Kramers, Lugduni Batavorum, 1938.*
- Bibliotheca Geographorum Arabicorum, M. J. de Goeje, v. II, Leiden, *1878.*